

УДК 616-036.88:616.8-009.83:153.75

Р. І. Білобрывка

СВІДОМІСТЬ МІЖ ЖИТТЯМ ТА СМЕРТЮ. ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ТА ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Р. И. Билобрывка

Сознание между жизнью и смертью. Феноменологический и гносеологический аспект

R. Bilobryvka

Consciousness between life and death. Phenomenological and epistemological aspect

Питання: Хто ці двоє, що найсильніше борються в світі?

Відповідь: Життя та смерть.

Рукопис І. Яремецького-Білашевича, XVIII ст., ст. 74

Сознание не сводится к физиологическим процессам мозга, как и невозможно свести к физиологии и анатомии руки трудовую деятельность человека. Мыслит не мозг, а человек, обладающий мозгом.

А. М. Коршунов «Познание и деятельность». М., 1984.

Смерть является одним из важнейших определителей жизни перед любым самосознанием, что так или иначе объясняет жизнь.

Словарь по этике. М., 1983, с. 321

Свідомість неможливо розуміти як лише фізіологічний процес, що протікає в головному мозку, також неможливим є звести людську розумову активність до анатомії та фізіології.

Усвідомлення смерті є фундаментальним світоглядним фактором духовного розвитку особистості.

Проблема безсмертя душі пронизує усе Християнське вчення.

Протягом багатьох віків в усіх племен та народів можна знайти усні чи писемні пам'ятки, в яких є згадки про рецепти, шляхи та методи досягнення безсмертя. Зокрема про це згадується у тибетській та єгипетській книгах мертвих. Ті ж думки знаходимо і в інших згадках минулого, зокрема й у Будди, Платона, Декарта, Лейбніца, Спінози, Піфагора, Геракліта, Аристотеля.

Виходячи з дуальності світу, в якому ми живемо, де все має свої протилежності, та вихідну точку який їх об'єднує потрібно шукати в усіх явищах та речах — трьох. Отже, в парі — життя і смерть бракує третього — а це є народження. Якщо їх правильно розмістити згідно з «-»; «0»; «+», то виходить «смерть», «життя», «народження», тобто життя — це чергування народження та смерті, а разом з'єднуючись вони дають життя, яке є вічним, а народження і смерть — це дві протилежності або дві грані того ж самого — життя.

Ключові слова: смерть, усвідомлення, життя, народження, безсмертя

Сознание невозможно понимать как только физиологический процесс, протекающий в головном мозге, также невозможно свести человеческую умственную активность к анатомии и физиологии.

Осознание смерти является фундаментальным мировоззренческим фактором духовного развития личности.

Проблема бессмертия души пронизывает все христианское учение.

В течение многих веков у всех племен и народов можно найти устные или письменные упоминания о рецептах, путях и методах достижения бессмертия. В частности, об этом упоминается в тибетской и египетской книгах мертвых. Те же мысли находим и в других упоминаниях прошлого, в том числе у Будды, Платона, Декарта, Лейбница, Спинозы, Пифагора, Гераклита, Аристотеля.

Исходя из дуальности мира, в котором мы живем, где все имеет свои противоположности, и исходную точку, которая их объединяет, нужно искать во всех явлениях и вещах — трех. Итак, в паре — жизнь и смерть не хватает третьего — а это рождение. Если их правильно разместить согласно «-»; «0»; «+», то получается «смерть»; «жизнь»; «рождение», то есть жизнь — это чередование рождения и смерти, а вместе соединяясь, они дают жизнь, которая вечна, а рождение и смерть — это две противоположности или две грани одного и того же явления — жизни.

Ключевые слова: смерть, осознание, жизнь, рождение, бессмертие

Consciousness cannot be interpreted as physiological process of a brain, as it is impossible to reduce human's labor activity to the anatomy and physiology

The subject of immortality of a soul permeates all Christian doctrine.

And we can find a belief in afterlife, possibility of reaching the immortality in all nations, all times. In particular it is written in Tibetan and Egyptian Books of Death. The same opinions shared the ancients, including the Buddha, Plato, Descartes, Leibniz, Spinoza, Pythagoras, Heraclitus, Aristotle.

Nevertheless, to consider death, life and birth assuming that we live in a dual world, where all the phenomena and things have their opposites, and the transition in the opposite occurs through a point called "zero", or what is standing between them, thus in the case of our three- the opposites are birth and death, and life is that uniting zero, the edges of which are birth and death, so the life is continuous, therefore eternal.

Key words: death, awareness, life, birth, immortality

Усвідомлення смерті є фундаментальним світоглядним фактором духовного розвитку особистості. У смерті матеріалізується кінечність, скороминучість життєдіяльності індивіда; невідворотність смерті породжує проблему смислу життя.

Життя — не ціль, а засіб для досягнення цілі. В книзі філософа А. К. Манєєва «Філософський аналіз антиномій в науці» наводяться слова Геракліта: «Сила думки знаходиться поза тілом», автор висловлює ідею, яка може видатися дивною тому, хто не знайомий зі всім ходом його міркувань: структурою, яка породжує думку, є біоло-

гічне поле — «польова формація біосистем». Відповідно весь життєвий досвід людини, ситуації, які він пережив, всі слова, які були ним вимовлені і які він чув, — все це фіксується його біологічним полем і зберігається у вигляді своєрідних голограм, «про що, можливо, свідчить, зокрема, феномен пам'яті високоорганізованих істот». Інакше кажучи, смерть фізичного тіла не означає щезання польової формації».

Ось як пише про перемоту над смертю йог Свамі Вішнудевананда в книзі, що називається «Повна ілюстрована книга з йоги», К., «Здоров'я», 1992: Серед найпотужніших рушійних сил релігії та релігійного життя є думка про смерть і страх перед пеклом. Звичайна

людина боїться смерті. Вона воліє жити завжди. Вона хоче знати, що буде з нею навіть після розкладання тіла. Це — відправний пункт справжньої філософії, яка досліджує феномен смерті. Смерть означає розкладання, а воно можливе тільки для тих речей, які є результатом складання. Все, що має 2 або 3 складники, повинне розкластися. Тільки душа не є результатом складання, вона єдина, відокремлена від розуму та тіла. Тому вона ніколи не може розкластися, а отже, і вмерти. Вона безсмертна. Душа існувала вічно й не була створена. Ніколи ніщо не виникало з нічого.

Скажімо, ще в колишньому СРСР деякі прогресивні вчені вивчали феноменологію свідомості та біологічних полів. Так, зокрема, за словами член-кореспондента АН СРСР О. Г. Спіркіна «дослідники із лабораторії в Мінську встановили, що існують три різних біополі і кожне з них змінюється певним способом при тому або іншому захворюванні». Низка експериментів, проведених в лабораторних умовах, дозволила виявити деякі із характеристик полів, що оточують тіло людини. Зокрема, група вчених із Інституту біоенергетичного аналізу (Нью-Йорк, США) за допомогою приладів виявила низькочастотне випромінювання. Ще більш повне підтвердження дало відкриття доктора Х. С. Бурра (Єльський університет, США). Був сконструйований пристрій, що дозволяв реєструвати слабкі електричні поля біля живого об'єкта. Після цього доктор Бурр висловив гіпотезу, що поле становить ніби вихідну матрицю, вихідне креслення, що формує структуру тіла. Деякі дослідники дійшли думки, що можливо, власне польові структури відповідні також за процеси мислення та свідомості. За концепцією професора Н. І. Кобозева, мозок, що мислить — неможливий не тільки на біохімічному, але й навіть на атомно-молекулярному рівні. Носіїв психічних функцій і свідомості «треба шукати в ділянці елементарних часток та зв'язаних з ними полів». Розвиваючи цю думку, В. М. Інюшин висловив ідею, що біоплазма є ідеальним середовищем для коливань і є вмістилищем хвильових структур голограм. Біополе можна розглядати як багатоконпонентну голограму». Думка про поле як про носія свідомості, носія людської індивідуальності прямо стосується досвіду посмертних станів, станів «поза тілом». Ця думка була присутня і в працях минулого. Наприклад, Парацельс писав: «Є два тіла — тіло фізичне і тіло духовне — звідси видно, що людина розщеплюється на два тіла: видиме і невидиме». В цьому сенсі є тим важливішою думка людей науки, що подолали звичні стереотипи. Зокрема, один із найвідоміших нейрофізіологів, лауреат Нобелівської премії Дж. Еклс каже: «Я впевнений, що вихідна реальність в моєму сприйнятті свого «Я» не може бути ідентифікована з мозком, нейронами, нервовими сигналами або просторово-часовими моделями отримуваних імпульсів... Я не можу повірити, щоби досвід свідомості не мав іншого продовження, не мав можливості іншого існування при якихось інших неувяжних умовах. У всякому разі, я стверджую, що можливість наступного існування не може бути відкинута на наукових засадах».

За іудейськими та буддійськими свідченнями, Ісус Христос змалку належав до благородної секти Ессеїв — хранителів вчення Мойсея, міцно пов'язаних також з езотерією жерців Єгипту, Вавилонії, Греції (особливо — піфагорійців). Ці міжнародні зв'язки, що підтримували розглянуту вище традицію системи святилищ обсерваторії, зумовили те, що між 20—33 роками свого земного життя здібний молодий есеянин Ісус разом з кількома одновірцями побував у мандрах по святих

місцях Ірану, Індії, Тибету і багато сприйняв з тамтешніх вчень і мистецтв. Невдовзі після повернення він, разом зі своїми першими учнями-есеями, прийняв хрещення від Іоанна — ідейного вождя одного з численних опорів тогочасної Іудеї проти гноблення Римом.

Подальша доля Ісуса досить відома. Наведу лише маловідомі свідчення його воскресіння. Таких свідчень зафіксовано 13, у них згадується більше 200 присутніх. Найавторитетнішими серед них є записи грека Гормізія (біограф-літописець при горезвісному Пілаті Понтійському) та сирійця Єйшу (лікаря того ж Пілата, який також був присутній при знятті з хреста й похованні Ісуса). Будучи високоосвіченими людьми свого часу, вони не вірили чуткам про воскресіння страченого проповідника — найвизначнішого, але все ж таки одного з багатьох. Гормізію, свідчення якого наводжу нижче, разом з кількома однодумцями мав намір викрити й осміяти шахрайство. Єйшу, відомий науці як «арабський» Гіппократ, ставив собі за мету дослідження феномену Ісуса Христа з природознавчих позицій — від засудження й страти до посмертного стану його тіла.

«Наблизившись до гробу на півтора кроків, ми бачили в слабкому світлі раннього світанку стражників: двоє чоловіків сиділи, інші лежали на землі біля багаття. Було дуже тихо. Ми йшли повільно, нас обігнала варта, яка йшла змінити ту, що була там звечора. Раптом стало дуже світло. Ми не могли відразу зрозуміти, звідкіля це світло, але скоро побачили, що воно походить від сяючої хмари, що рухалась; вона опустилась над гробом і там, над землею, з'явилась людина, яка ніби вся складалась із світла.

Потім ударив грім, але не з неба, а на Землі. Від цього страшного грому варта, яка була на місці, з жахом підскочила, а потім упала... Тієї ж миті стало зрозуміло, що дуже велика брила, яка лежала на кришці гробу, немов би сама по собі піднялась, відкривши гріб. Ми дуже налякались. Через якийсь час світло щезло і стало так, як завжди. Коли ми наблизились до гробу, виявилось, що там уже нема тіла похованої в ньому людини».

Дослідники вважають, що тільки з урахуванням цього опису можна пояснити таємницю «Туринаської плащаниці» — савану, в якій було, напевно, загорнуто Ісуса Христа, і на якому якимсь дивом відбилось його (?) зняте з хреста тіло, а також таємницю світіння Гробу Господнього, яке протягом століть спостерігається напередодні Воскресіння.

Протягом багатьох віків в усіх племен та народів можна знайти усні чи писемні пам'ятки, в яких є згадки про рецепти, шляхи та методи досягнення безсмертя. Це і різні склади, і вода, і плоди, і квіти і дорогоцінні камені, і так званий «еліксир безсмертя». Скажімо боги древніх греків вживали амброзію, яка дарує вічне життя, індійські боги — амриту, боги іранців — хаома, і тільки боги древнього Єгипту — воду, але воду безсмертя. Або згадаймо казки, де не обходиться без «живої» і «мертвої» води. А ось приклади деяких рецептів, які дарують безсмертя. Наприклад, рецепт, складений особистим лікарем папи Боніфация VIII: потрібно змішати в подрібненому вигляді золото, перли, сапфіри, смарагди, рубіни, топази, білі і червоні корали, слонову кістку, сандалове дерево, серце оленя, корінь алое, мускус і амбру. Або рецепт із древньої східної книги: «Треба взяти жабу, яка прожила 10 000 років, і летючу мишу, що прожила 1000 років, висушити їх в тіні, перетерти в порошок і приймати». Чи рецепт із давньоперсидського тексту: «Треба взяти людину, рижу, веснянкувату, і годувати її плодами до 30 років, потім опустити її в кам'яний посуд з медом та іншими

складами, помістити в обручі і герметично закупорити. Через 120 років її тіло перетвориться в мумію». Після цього вміст посудини, включаючи і те, що стало мумією, можна було приймати як цілющий засіб та засіб, що продовжує життя.

Звичайно явна безглуздість подібних рецептів ще не свідчить про безглуздість самих пошуків. Бо відомим ставало лише те, що було відкинута як непотрібне. Якщо судити про історію тієї чи іншої науки тільки по невдалих дослідах та нездійснених відкриттях, картина буде такою ж.

На відміну від таких, швидше спонтанних та інтуїтивних спроб знайти засіб, що необмежено продовжує життя, даоська школа довголіття, що існувала в Китаї, створила логічне і цілісне вчення, присвячене цій проблемі. Людина, що вирішила досягнути безсмертя, ставала на нелегку дорогу, їй належало змінити весь спосіб життя, відійти від того, який ведуть звичайні смертні, і уподібнитися іншим, безтілесним сутностям. Обмеження стосувалися перш за все раціону. Людина, що шукала безсмертя, повинна була відмовитися від вина та м'яса, забути про рис, зерно і навіть овочі. Все це зміцнює її тіло, яке як відомо, смертне. Їй же більше належить думати, як би зміцнити свою нематеріальну субстанцію, душу. Відмовившись від всякої грубої їжі, їй належить перейти на різного роду суфле із фруктів, горіхів, кори та листя рослин. Особливо важливим вважалося точне дотримання складів таких суфле. Власне в співвідношенні компонентів полягала їхня особлива сила. Але прийом навіть цієї їжі належало переривати тривалими перервами і постами, які повинні ставати все довгими і частішими. Той, хто досягнув особливо високого ступеня, міг обходитися взагалі без їжі, харчуючись власною слиною. Збираючи її в роті язиком певними рухами, в певній послідовності і в потрібну годину дня, людина могла не тільки не відчувати голоду, але й цим жити. Перед тими, хто досягав цього стану, залишалась остання сходинка — навчитися харчуватися россою і вдихати вітер. І друге, що потрібно досягнути тому, хто шукав безсмертя, було вміння дихати певним способом. Мистецтво такого «утробного дихання» зводилось до того, щоби вернутися до того як дихає людина в материнській утробі. Ось один із прийомів, що ведуть до цього. Пошукувач безсмертя заходив в приміщення, де ніщо не може потривожити його. Видихнувши повітря, він відлічує дванадцять ударів пульсу і тільки після цього робить новий вдих і видих. І знов не дихає протягом 12 серцевих скорочень. Поступово збільшуючи паузи, він міг довести їх до 120 ударів пульсу.

Одним з перших, хто поставив собі питання дослідження та систематизації переживань людей, які пережили клінічну смерть, був відомий свого часу швейцарський геолог-психолог Альберт Гейм. Його дослідження були опубліковані в доповіді на з'їзді швейцарського Альпійського клубу 1892 року. Основним підсумком його досліджень було те, що суб'єктивний досвід, отриманий в результаті близькості зі смертю, у різних людей дивно подібний, незалежно від конкретних обставин, які були супутні при загибелі людей. Розумова діяльність спочатку різко прискорюється і загострюється. Час надзвичайно розтягується. Перед внутрішнім поглядом помірарючого проходить картина його життя...

Такі дослідження проводили Карліс Осіс (1961 р.), Рассел Нойсс (1971 р.), Е. Кюблер-Росс, Дж. Річчі, Е. Харалдсон, Раймонд Моуді, Майкл Ньютон та ін. За підрахунками Моуді, десь 15 деталей, що цілком або частково спливали в сповідях тих, хто повернувся з того світу,

збігаються. Кожен з них в критичний момент відчув повне фізичне виснаження, а потім слабо сприйняв слова лікаря, який констатував факт смерті. Потім в згасаючій свідомості пацієнта виникав неприємний шум, різкий дзвін, незрозуміле дзижчання. Померлий відчував, що потрапив в якийсь довгий темний тунель, через який він пронісся з незвичайною швидкістю. Через мить він несподівано виявляв, що відділився від свого тіла і бачить себе ніби з боку, окрім того може спостерігати ту ж обстановку, тих же людей, які були поряд з ним в момент смерті...

Ці ж погляди поділяли й древні, зокрема Будда, Платон, Декарт, Лейбніц, Спіноза, Піфагор і піфагорійці, Геракліт, Арістотель.

І «Я» не «Я»

І «Ви» не «Ви»

І не «Вони» «Вони» були.

Так хто ж це Ми і хто ж Вони, хто я і Ти?

Хто ж зрештою всі Ми й Вони?

Вони це Ми?

Чи Ми Вони?

Чи Я і Ти це Ми й Вони?

Хто Я і Ти?

Чи Я є Я?

Чи Я не Я?

Хто Я?

І суть моя яка?

Ми себе ідентифікували із своїми соціальними регалями: ім'я, посада, національність, релігійна належність, професія, стать, вік, освіта та ін. А якщо це все відкинути, що залишиться? Як у дитячій загадці: «А» і «Б» сиділи на трубі, «А» впало, «Б» пропало, хто лишився на трубі? Що є це «Хто», цей таємничий невідомий? Ми «Його» бачимо тільки в одязі, а без одягу він стає невидимкою. Ми не можемо Його пощупати, відчуті і зрозуміти. Навіть свої фізіологічні потреби ми задовольняємо через призму соціального статусу. Постає запитання — звідки взявся цей невідомий, невидимий «Хтось»? Як нам його побачити і зрозуміти без соціального одягу? Чи «Він» — це тільки оболонка, а за оболонкою щось є? Чи може там «Щось» є? А якщо є, то чи народилося з тілом, чи з'єдналося з тілом в якийсь момент? Чи це «Щось», можливо, є та зигота, що виростає в тіло, і тоді свідомість чи «Я» сутність — це і є та клітина, що виросла в тіло? А що було до того, як злилися сперматозоїд із яйцеклітиною? — це були половинки «Я», які об'єдналися. Тоді наше «Я» теперішнє складається із кусочків «Я» наших предків! А як же бути цілісністю «Я»? Чи може наше «Я» — це множина «Я» наших предків?

Такі міркування очевидно привели нас до нісенітничі. І єдиний вихід із цього тупика — це визнати, що наше сутнісне «Щось» було і до народження, і до злиття гамет. Воно приєдналося до зародка в певний момент.

Свідомість, як інтегральне ціле, де Σ — сума більша, ніж арифметична A — сума складників елементів. Окрім того, складові елементи є досить складними і від граней дотуку один до одного ми маємо ту чи ту свідомість. Наприклад, протягом доби ми перебуваємо, як мінімум, в двох якісно відмінних станах свідомості — сплячої і несплячої свідомості. І, як правило, неспляча свідомість час від часу непомітно переходить в стан сугестивної свідомості. Є ще змінені непатологічні стани свідомості, в які можна попасти. Зокрема, медитативні, трансівні, з його знаємо, «нірвана», «самадхі».

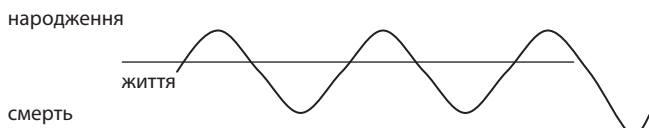
Смерть як психічний феномен. Уміння продовжувати життя — це, насамперед, уміння його не вкорочувати. Звідси — треба знати, розуміти свою природу. Знати,

розуміти життя і аналогічно — смерть — знати, розуміти смерть.

Життя і смерть, з погляду дуальності, чи полярності світу, — це взаємно протилежні явища, чи процеси, чи стани. Тобто завжди присутні разом в тому ж самому явищі, процесі. Вони — нероздільні і єдині. І виходячи з цього, їх з'єднання як (+) і (-) буде (0), а у випадку [життя] і [смерть] теж (0) [абсолют] або [безсмертя].

З поняттями [життя] і [смерть] міцно пов'язане [народження], [з'ява], [проявлення], [вихід]. І це явище для звичайної свідомості людини залишається невловимим. Як невловимий процес засинання чи пробудження. [З'ява], [вихід], [народження] — це процес перетинання якоїсь межі, границі — за якою наша свідомість не може нічого розгледіти, побачити, яка є недоступною нашому сприйняттю. Отже, розсуваючи рамки сприйняття, ми розширюємо для себе зону життя, бачення, розуміння, свідомості. Свідоме і безсвідоме — як життя і смерть, і звування до крапки свідомого означає максимальне розширення безсвідомого, але остаточного виключення свідомого чи безсвідомого за логікою дуального не може бути, тобто в якійсь критичній точці відбувається вивертання безсвідомого у свідоме і навпаки, тобто це відображає синусоїда — це ще можна назвати флуктуацією або коливанням, вібрацією. Цей процес — безперервний і ніколи не припиняється. А нуль — це і є вакуум, абсолют, Бог і т. п.

Виходячи з дуальності світу: «+» і «-» та «0», який їх об'єднує, потрібно шукати в усіх явищах та речах — трьох. Отже, в парі — життя і смерть бракує третього — а це є народження. Якщо їх правильно розмістити згідно з «-»; «0»; «+», то виходить «смерть»; «життя»; «народження», тобто життя — це чергування народження та смерті, а разом з'єднуючись вони дають життя, яке є вічним, а народження і смерть — це дві протилежності або дві грані того ж самого явища життя (рисунок).

З іншого боку, зрозуміти процес можливо тільки тоді, коли можна вийти з нього, стати спостерігачем, а не учасником.

Людина завжди прагнула досягнути таємниці безсмертя або вічного життя. Якщо людина смертна, то Боги — безсмертні. Якщо тіло смертне, то Душа — безсмертна. Тобто людина як феномен складається із двох частин: безсмертної душі і смертного тіла.

Тема безсмертя звучить також і в казках.

Епікур говорив, що смерть нас не стосується, бо коли ми тут, то смерті ще нема, а коли є смерть, то нас уже нема.

Є різні переживання смерті:

- примирення і капітуляція;
- втеча в звичайні розмови і спогади;
- втеча в фантазії про безсмертя;
- повна віддача себе насолодам земним;
- внутрішнє заперечення небезпеки;
- агресія, по типу «чому я», а не хтось інший...

Фройд у свій час писав: «По суті ніхто не вірить у власну смерть. Або — що те ж саме — кожен із нас, не усвідомлюючи того, перекоаний в своєму безсмерті».

Страх смерті пов'язаний із програмою самозбереження.

Стародавні перекази та тексти говорять про безсмертя стосовно дії отримання «квітки», «плоду», «води», «соку дерева», «живої води».

Для того, щоб роздобути їх, треба йти за «тридев'ять земель», спуститись у «Підземне царство», вийти, умовно кажучи, за межу, за рамки. Побачити процес із двох боків.

Філософ піфагорійської школи Аполлоній Тіанський в ранній молодості відмовився від м'ясної їжі, бо вважав її нечистою і такою, що затьмарює розум, став ходити босоніж, обходився без шерстяного плаття, наклав на себе заборону говорити і зберігав її п'ять років. «Я розумію всі мови, бо мені відоме мовчання».

Тривалість життя залежить від безпосереднього оточення, роду занять, способу життя.

Голодування дуже позитивно впливає на тривалість життя. Помірність за столом. Переважання добрих почуттів і позитивних емоцій. Люди не зляться, не завидують, не досаджують. Серце кожного переповнено радістю буття, подякою за кожен день. Вони радіють успіху і везінню інших як ніби це їх особисті досягнення.

Список літератури

1. Александр Горбовский, Юлиан Семенов. Закрытые страницы истории. Москва : «Мысль», 1988.
2. Рукопис І. Яремецького-Білашевича, XVIII ст., ст. 74.
3. А. М. Коршунов. Познание и деятельность. Москва, 1984.
4. Словарь по этике / ред. Кон И. С., Адо А. В. Москва : Политиздат, 1983.
5. Свами Вішнудевананда. Повна ілюстрована книга з його. Київ : «Здоров'я», 1992.
6. Українські народні казки. Київ : «Веселка», 1993.

Надійшла до редакції 17.03.2017 р.

БІЛОБРИВКА Ростислав Іванович, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри психіатрії, психології та сексології Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, м. Львів, Україна; e-mail: r.bilobryvka@gmail.com

BILOBRYVKA Rostyslav, Doctor of Medical Sciences, Professor, Head of Department of Psychiatry, psychology and sexology of the Danylo Halytsky's Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine; e-mail: r.bilobryvka@gmail.com